

Πέμπτη, 06 Ιουνίου 2002
 ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
 ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Διδαγμένο κείμενο
 Πλάτωνος Πρωταγόρας (323 Α - Ε)

Ἐν γάρ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς, ὥσπερ σύ λέγεις, ἐάν τις φῆ ἀγαθός ἀυλητής εἶναι, ἢ ἄλλην ἠγνινοῦν τέχνην ἢν μή ἐστίν, ἢ καταγελωσιν ἢ χαλεπαίνουσιν, καί οἱ οἰκεῖοι προσιόντες νουθετοῦσιν ὡς μαινόμενον· ἐν δέ δικαιοσύνη καί ἐν τῇ ἄλλῃ πολιτικῇ ἀρετῇ, ἐάν τινα καί εἰδῶσιν ὅτι ἄδικός ἐστιν, ἐάν οὗτος αὐτός καθ' αὐτοῦ τάληθῆ λέγη ἐναντίον πολλῶν, ὃ ἐκεῖ σωφροσύνην ἠγοῦντο εἶναι, τάληθῆ λέγειν, ἐνταῦθα μανίαν, καί φασιν πάντας δεῖν φάναι εἶναι δικαίους, ἐάντε ᾧσιν ἐάντε μή, ἢ μαίνεσθαι τόν μή προσποιούμενον [δικαιοσύνην]· ὡς ἀναγκαῖον οὐδένα ὄντιν' οὐχί ἁμῶς γέ πως μετέχειν αὐτῆς, ἢ μή εἶναι ἐν ἀνθρώποις.

Ἵτι μὲν οὖν πάντ' ἀνδρα εἰκότως ἀποδέχονται περὶ ταύτης τῆς ἀρετῆς σύμβουλον διὰ τό ἠγεῖσθαι παντί μετεῖναι αὐτῆς, ταῦτα λέγω ὅτι δέ αὐτήν οὐ φύσει ἠγοῦνται εἶναι οὐδ' ἀπό τοῦ αὐτομάτου, ἀλλά διδακτόν τε καί ἐξ ἐπιμελείας παραγίγνεσθαι ᾧ ἂν παραγίγνηται, τοῦτό σοι μετὰ τοῦτο πειράσομαι ἀποδείξαι. Ὅσα γάρ ἠγοῦνται ἀλλήλους κακά ἔχειν ἀνθρώποι φύσει ἢ τύχῃ, οὐδεῖς θυμοῦται οὐδέ νουθετεῖ οὐδέ διδάσκει οὐδέ κολάζει τούς ταῦτα ἔχοντας, ἵνα μή τοιοῦτοι ᾧσιν, ἀλλ' ἐλεοῦσιν οἷον τούς αἰσχροὺς ἢ σμικροὺς ἢ ἀσθενεῖς τίς οὕτως ἀνόητος ὥστε τι τούτων ἐπιχειρεῖν ποιεῖν; Ταῦτα μὲν γάρ οἶμαι ἴσασιν ὅτι φύσει τε καί τύχῃ τοῖς ἀνθρώποις γίγνεται, τά καλά καί τὰναντία τούτοις ὅσα δέ ἐξ ἐπιμελείας καί ἀσκήσεως καί διδαχῆς οἶονται γίγνεσθαι ἀγαθὰ ἀνθρώποις, ἐάν τις ταῦτα μή ἔχη, ἀλλά τὰναντία τούτων κακά, ἐπὶ τούτοις που οἷ τε θυμοὶ γίνονται καί αἱ κολάσεις καί αἱ νουθετήσεις. Ἔν ἐστιν ἓν καί ἡ ἀδικία καί ἡ ἀσέβεια καί συλλήβδην πᾶν τό ἐναντίον τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς.

ΘΕΜΑ Α

Από το κείμενο που σας δίνεται να μεταφράσετε στο τετράδιό σας το απόσπασμα: "Ἐν γάρ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς ... ταῦτα λέγω"

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Στις άλλες, δηλαδή, αρετές, όπως ακριβώς εσύ λες, αν κάποιος ισχυρίζεται ότι είναι καλός αυλητής ή (καλός) σε οποιαδήποτε άλλη τέχνη, στην οποία, όμως, δεν είναι, τον κοροϊδεύουν ή οργίζονται εναντίον του, και οι δικοί του πλησιάζοντάς τον, τον συμβουλεύουν, σαν να είναι τρελός. Στη δικαιοσύνη, όμως, και στην άλλη πολιτική αρετή και αν ακόμη γνωρίζουν κάποιον ότι είναι άδικος, αν αυτός ο ίδιος λέει την αλήθεια εναντίον του εαυτού του μπροστά σε πολλούς άλλους, πράγμα το οποίο στην πρώτη περίπτωση θεωρούσαν ότι είναι σωφροσύνη, το να λέει δηλαδή την αλήθεια, στη δεύτερη περίπτωση (το θεωρούν ότι είναι) τρέλα και ισχυρίζονται ότι πρέπει όλοι να λένε ότι είναι δίκαιοι, είτε είναι είτε όχι, ειδικά λένε πως είναι τρελός αυτός που δεν έχει κτήμα του τη δικαιοσύνη, με την ιδέα ότι είναι αναγκαίο ο καθένας χωρίς εξαίρεση να συμμετέχει σ' αυτή οπωσδήποτε, διαφορετικά (είναι αναγκαίο) να μη συγκαταλέγεται ανάμεσα στους ανθρώπους.

Ότι λοιπόν δικαιολογημένα δέχονται κάθε άντρα ως σύμβουλο γι' αυτήν την αρετή, επειδή νομίζουν ότι όλοι μετέχουν σ' αυτή, αυτά τα επιχειρήματα φέρνω.

ΘΕΜΑ Β

Να γράψετε στο τετράδιό σας τις απαντήσεις των παρακάτω ερωτήσεων:

ΘΕΜΑ Β1

Ἐν γάρ ταῖς ἄλλαις ἄρεταῖς ... ἢ μή εἶναι ἐν ἀνθρώποις": Να εκθέσετε το επιχείρημα που χρησιμοποιεί στην παράγραφο αυτή ο Πρωταγόρας, για να αποδείξει το "διδακτόν" της αρετής, και να το αξιολογήσετε.

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Για να αποδείξει ο Πρωταγόρας ότι την πολιτική αρετή την κατέχουν όλοι οι άνθρωποι χρησιμοποιεί δύο παραδείγματα από την εμπειρία του καθημερινού βίου. Το ένα με εκείνον που ισχυρίζεται ότι είναι καλός αυλητής και το άλλο με τον άδικο άνθρωπο. Στην Αθήνα, όταν κάποιος ισχυριστεί ότι είναι ειδικός σε κάποια τέχνη (έν ταῖς ἄλλαις ἄρεταῖς), ενώ δεν είναι τον θεωρούν ανισόρροπο και τον κοροϊδεύουν. Όταν επίσης κάποιος πει ότι είναι άδικος, αν και δεν ψεύδεται, κανένας δεν τον πιστεύει. Αυτό συμβαίνει γιατί ο καθένας πιστεύει ότι η πολιτική αρετή πρέπει να υπάρχει σε όλους μια και εξ ορισμού, σύμφωνα με το μύθο, κάθε άνθρωπος κατέχει αυτές τις ιδιότητες που του επιτρέπουν να έχει την ιδιότητα του πολίτη. **Αν ο πολίτης δεν τις κατείχε, δεν θα μπορούσαν καν να σχηματιστούν ποτέ οργανωμένες κοινωνίες.**

Ο Πρωταγόρας, καθώς προσπαθεί να αποδείξει ότι την αρετή την έχουν όλοι, καταλήγει στο ότι πρέπει να την έχουν όλοι, είναι ανάγκη να την έχουν όλοι (δειν φάναι... αναγκαίον μετέχειν)· στις δύο αιτιολογήσεις υπάρχει δεοντολογική διατύπωση η οποία δεν έχει αποδεικτική ισχύ ενώ το ζητούμενο είναι τι συμβαίνει και όχι τι πρέπει να συμβαίνει.

ΘΕΜΑ Β2

"Όσα γάρ ἡγοῦνται ἀλλήλους κακά ... τό ἐναντίον τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς": Σύμφωνα με τον Πρωταγόρα, οι άνθρωποι έχουν ελαττώματα που προέρχονται από τη φύση ή τυχαίους παράγοντες. Έχουν όμως και ελαττώματα που οφείλονται στην έλλειψη αγωγής. Πώς αντιμετωπίζεται στην εποχή του σοφιστή καθεμιά από τις κατηγορίες αυτές των ανθρωπίνων ελαττωμάτων στο πλαίσιο της κοινωνικής συμβίωσης και γιατί;

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ο Πρωταγόρας διακρίνει τα προτερήματα και τα ελαττώματα των ανθρώπων σε δύο κατηγορίες: **α.** στα φυσικά που έχουν δοθεί στον άνθρωπο από τη φύση ή την τύχη (φύσει ή τύχη) και σ' αυτά ανήκουν η ομορφιά, η ασχήμια, το επιβλητικό παράστημα, το ασθενικό σώμα, η υγεία κτλ. **β.** στα επίκτητα, όπως είναι η δικαιοσύνη, η αιδώς, ευσέβεια, η ασέβεια και "συλλήβδην πᾶν τό ἐναντίον τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς". Στη δεύτερη κατηγορία τα προτερήματα οι άνθρωποι τα αποκτούν με τη φροντίδα, την άσκηση και τη διδασκαλία, ενώ τα ελαττώματα οφείλονται στην αμέλεια και την οκνηρία.

Όποιος έχει φυσικά ελαττώματα αντιμετωπίζεται με κατανόηση και συμπάθεια. Για τα ελαττώματα αυτά, καθώς οι άνθρωποι αισθάνονται ότι βλάπτουν τον καθένα ατομικά, όχι όμως την κοινωνία, δείχνουν ανοχή και δεν κατηγορούν ούτε προσπαθούν να αλλάξουν εκείνους που τα κατέχουν.

Αντίθετα, τα επίκτητα ελαττώματα, όπως η αδικία, η ασέβεια και οτιδήποτε είναι αντίθετο προς την αρετή επισύρουν την οργή, γιατί οι άνθρωποι αισθάνονται ότι το άτομο αδιαφόρησε για κάτι που είχε την υποχρέωση και τη δυνατότητα να κάνει. Η αδιαφορία αυτή βλάπτει συνολικά την πόλη, γι' αυτό οι άνθρωποι συμβουλεύουν, αποδοκιμάζουν και τελικά τιμωρούν αυτόν που έδειξε αμέλεια για την απόκτηση της αρετής προσπαθώντας να τον αλλάξουν και να τον κάνουν χρήσιμο μέλος της κοινωνίας.

ΘΕΜΑ Β3

"... ἐπί τούτοις που οἱ τε θυμοί γίνονται καί αἱ κολάσεις": Κατά τον Πρωταγόρα, οι τιμωρίες (κολάσεις) επιβάλλονται στους ανθρώπους, όταν δε διαθέτουν την πολιτική αρετή. Σε ποιους και για ποιο λόγο επιβάλλονται κυρώσεις από την πόλη, σύμφωνα με τα στοιχεία του μεταφρασμένου κειμένου που ακολουθεί;

Πλάτωνος Πρωταγόρας (326 D - E)

Και όταν πια φύγουν αυτοί [δηλ. οι νέοι άνδρες] από τους δασκάλους, η πόλη, με τη σειρά της, τους αναγκάζει να μάθουν τους νόμους και να ζουν σύμφωνα με αυτούς, ώστε να μην ενεργούν από μόνοι τους και όπως νομίζουν οι ίδιοι [...]. Έτσι, και η πόλη, υπογραμμίζοντας τους νόμους, αυτά τα επινοήματα των καλών, *παλαιῶν νομοθετῶν*, αναγκάζει και όσους ασκούν ένα αξίωμα και όσους άρχονται να συμμορφώνονται με αυτούς. Εκείνος δε ο οποίος τους παραβαίνει, υφίσταται κυρώσεις και οι κυρώσεις αυτές ονομάζονται, και σε σας εδώ [δηλ. στην Αθήνα] και σε πολλά άλλα μέρη, *εὐθύνες*, λες και η δικαιοσύνη ξαναβάζει [τον παραβάτη] στην ευθεία. Ενώ λοιπόν είναι τόσο μεγάλη η προσπάθεια που καταβάλλεται για την αρετή και στο ιδιωτικό και στο δημόσιο επίπεδο, εσύ Σωκράτη εκπλήττεσαι και απορείς

αν η αρετή είναι διδακτική; Το εκπληκτικό όμως θα ήταν μάλλον το να μην μπορεί να διδαχθεί η αρετή.

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Κατά τον Πρωταγόρα η έλλειψη πολιτικής αρετής επισύρει την οργή και την τιμωρία προς τον αδικούντα από το σύνολο της κοινωνίας. Αυτό συμβαίνει, επειδή θεωρούμε τους ανθρώπους υπαίτιους, όταν αδικούν. Υπαιτιότητα θα πει ότι αυτός που αδίκησε μπορούσε να μην αδικήσει.

Σύμφωνα με το κείμενο στην υπαιτιότητα υπόκεινται όλοι οι άνθρωποι από τη στιγμή που εγκαταλείπουν τους δασκάλους και αποκτούν την ιδιότητα του πολίτη. Η ευθύνη βαραινεί όλους ανεξαιρέτως είτε είναι άρχοντες είτε αρχόμενοι. Όλοι μπορούν να μην αδικούν, εφόσον ο νόμος ασκεί παιδευτικό ρόλο και καταδεικνύει τον ορθό, ευθύ δρόμο που πρέπει όλοι να ακολουθούν. Όποιος παραβαίνει το νόμο, αποκλίνει από το ορθό, υφίσταται τις κυρώσεις που υπαγορεύονται από τους θεσπισμένους νόμους με σκοπό να επανέλθει στο δρόμο της αρετής.

Τιμωρούμε όποιον κρίνουμε υπεύθυνο και τον θεωρούμε υπαίτιο για ό, τι έκανε. Αλλά η ποινή που του επιβάλλουμε δεν αναφέρεται σε ό, τι έκανε· γιατί ό, τι έγινε αποτελεί πραγματικότητα που δεν μπορεί πλέον να αλλάξει κι η τιμωρία δεν μπορεί να ακυρώσει ούτε να θεραπεύσει αυτό που έγινε. Άλλος είναι ο σκοπός: να μη κάνει ούτε αυτός ούτε άλλος κανείς ποτέ στο μέλλον άλλη αδικία. Η τιμωρία αποσκοπεί 1) στο σωφρονισμό εκείνου που έχει διαπράξει την αδικία, για να μην ξανακάνει στο μέλλον το ίδιο αδίκημα και 2) πολύ περισσότερο στον παραδειγματισμό των άλλων. Επομένως οι ποινές αποτελούν μορφή διδαχής της αρετής.

Εξάλλου, ο Πρωταγόρας εκμεταλλευόμενος τον πολιτικό όρο της αθηναϊκής δημοκρατίας "εὐθύνης" συσχετίζει ετυμολογικά το παιδαγωγικό περιεχόμενο των νόμων με τον ευθύ δρόμο στον οποίο προσπαθούν να επαναφέρουν τον παραβάτη.

ΘΕΜΑ Β4

Να προσδιορίσετε το περιεχόμενο και τη λειτουργία του μύθου ως μεθόδου ανάπτυξης απόψεων του Πρωταγόρα και του Πλάτωνα.

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Βλέπε σελ. 56 Σχολικού εγχειριδίου "Αρχαία Ελληνικά Φιλοσοφικός Λόγος": Ως μύθο μπορούμε να ορίσουμε κάθε αφήγηση στο σημείο αυτό.

ΘΕΜΑ Β5

Να γράψετε δύο ομόρριζες λέξεις της νέας ελληνικής γλώσσας, απλές ή σύνθετες, για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:
καταγελῶσιν, εἰδῶσιν, μετέχειν, προσποιούμενον, ἀποδείξει.

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

καταγελῶσιν: γελοίος, γελοιογράφος
εἰδῶσιν: εἶδηση, ιστορία
μετέχειν: συμμετοχή, ανεκτός
προσποιούμενον: ποίημα, προσποίηση
ἀποδείξαι: ἀπόδειξη, ενδεικτικός

Γ. Αδίδακτο κείμενο
Δημοσθένης κατά Μειδίου (169 - 170)

Ἐγὼ γάρ οἶδ' ὅτι πολλοὶ πολλὰ κἀγάθ' ὑμᾶς εἰσὶν εἰργασμένοι, οὐ κατὰ τὰς Μειδίου λητουργίας, οἱ μὲν ναυμαχίας νενικηκότες, οἱ δὲ πόλεις εἰληφότες, οἱ δὲ πολλὰ καὶ καλὰ τῇ πόλει στήσαντες τρόπαια· ἀλλ' ὅμως οὐδενὶ πώποτε τούτων δεδώκατε τὴν δωρειάν ταύτην οὐδ' ἂν δοίητε, ἐξεῖναι τοὺς ἰδίους ἐχθροὺς ὑβρίζειν αὐτῶν ἐκάστω, ὅπότε ἂν βούληται καὶ ὄν ἂν δύνηται τρόπον. οὐδέ γάρ Ἄρμодиῶ καὶ Ἄριστογεῖτονι· τούτοις γάρ δὴ μέγισται δέδονται δωρειαί παρ' ὑμῶν καὶ ὑπὲρ μεγίστων. οὐδ' ἂν ἠνέσχεσθ', εἰ προσέγραψε τις ἐν τῇ στήλῃ "ἐξεῖναι δὲ καὶ ὑβρίζειν αὐτοῖς ὄν ἂν βούλωνται".

δωρεία: δωρεά, προνόμιο

ΘΕΜΑ Γ1

Να μεταφράσετε στο τετράδιό σας το κείμενο.

Μονάδες 20

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Διότι, ἐγὼ γνωρίζω ὅτι πολλοὶ σας ἔχουν προσφέρει πολλές καλές υπηρεσίες ὄχι σαν τις δημόσιες υπηρεσίες του Μειδία, ἄλλοι ἔχοντας καταγάγει νίκες σε ναυμαχίες ἄλλοι ἔχοντας καταλάβει πόλεις κι ἄλλοι υψώνοντας πολλὰ λαμπρὰ τρόπαια γιὰ τὴν πόλη. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως σε κανέναν ἀπὸ αὐτοὺς μέχρι σήμερα δὲν ἔχετε παραχωρήσει οὔτε θὰ παραχωροῦσατε τὸ προνόμιο αὐτό, νὰ ἔχει δηλαδή τὸ δικαίωμα νὰ προσβάλλει τοὺς προσωπικοὺς τοὺς ἐχθροὺς, ὅποτε τυχόν θέλει καὶ με ὁποιοδήποτε τρόπο μπορεῖ. Οὔτε καὶ στὸν Ἀρμόδιο καὶ στὸν Ἀριστογεῖτονα (δὲν εἶχατε δώσει αὐτὸ τὸ προνόμιο). Καὶ σ' αὐτοὺς βέβαια ἔχουν δοθεῖ ἀπὸ ἐσᾶς οἱ ὑψίστες τιμητικὲς διακρίσεις γιὰ τὶς μέγιστες υπηρεσίες τοὺς. Οὔτε θὰ μπορούσατε νὰ ανεχθεῖτε, ἀν κάποιος προσέθετε στὴν ἐπιγραφή πάνω στὴν τιμητικὴ τοῦ στήλης: "καὶ νὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ φέρονται προσβλητικὰ σε ὅποιον τυχόν θέλουν".

ΘΕΜΑ Γ2

α. Νὰ μεταφέρετε στὸ τετράδιό σας τοὺς παρακάτω πίνακες, στὰ κενὰ τῶν ὁποίων νὰ συμπληρώσατε τοὺς τύπους που ζητοῦνται. (τὸ ἐπίθετο νὰ γραφεῖ στὴν πτώση, στὸ γένος καὶ στὸν ἀριθμὸ που βρῖσκεται ὁ τύπος που δίνεται).

		Επίρροια	
		Θετικός	Συγκριτικός
καλά	καλῶς	κάλλιον	Υπερθετικός κάλλιστα

		Επίθετο	
		Θετικός	Συγκριτικός
μεγίστων	μεγάλων	μειζόνων	Υπερθετικός μεγίστων

Μονάδες 5

β. Να γράψετε τους ζητούμενους τύπους για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου: οἶδα: το τρίτο ενικό πρόσωπο της υποτακτικής και προστακτικής του ίδιου χρόνου δεδώκατε: το ίδιο πρόσωπο της οριστικής του παρατατικού και του αορίστου β' της ίδιας φωνής.

δύνηται: το ίδιο πρόσωπο της ευκτικής στο χρόνο που βρίσκεται

Μονάδες 5

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

οἶδα: γ' εν. υποτ.: εἶδῃ

γ' εν. προστακ.: ἴστω

δεδώκατε: β' πλ. ορ. προστακ.: ἐδίδοτε

β' πλ. ορ. αορ. β': ἔδοτε

δύνηται: γ' εν. ευκτ. εν.: δύναιτο

ΘΕΜΑ Γ3

α. " Ἐγὼ γάρ οἶδ' ὅτι πολλοὶ πολλὰ κάγαθ' ὑμᾶς εἰσὶν εἰργασμένοι": Να γράψετε τη δευτερεύουσα πρόταση του χωρίου αυτού, να δηλώσετε το είδος της και να προσδιορίσετε το συντακτικό της ρόλο. (Μονάδες 3).

Να μεταφέρετε τον πλάγιο λόγο σε ευθύ. (Μονάδες 2).

Μονάδες 5

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

"ὅτι πολλοὶ πολλὰ κάγαθ' ὑμᾶς εἰσὶν εἰργασμένοι": Δευτερεύουσα ονομαστική, ειδική πρόταση ως αντικείμενο στο ρήμα "οἶδα". Εισάγεται με τον ειδικό σύνδεσμο "ὅτι" που δηλώνει αντικειμενική κρίση, εκφέρεται με οριστική παρακειμένου και δηλώνει το πραγματικό.

Στον ευθύ λόγο τρέπεται: "πολλοὶ πολλὰ κάγαθ' ὑμᾶς εἰσὶν εἰργασμένοι".

β. Να αναγνωρίσετε συντακτικά τις παρακάτω λέξεις ή φράσεις του κειμένου: κατά τάς λητουργίας, τῇ πόλει, οὐδενί, ὑβρίζειν, ὑπέρ μεγίστων.

Μονάδες 5

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

κατά τάς λητουργίας: Εμπρόθετος προσδιορισμός της συμφωνίας που προσδιορίζει το "είργασμένοι εισίν" (δεκτή και η άποψη εμπροθέτου προσδιορισμού αναλογίας-σύγκρισης)

τῇ πόλει: Δοτική προσωπική χαριστική στο "στήσαντες"

οὐδενί: Ἐμμεσο αντικείμενο στο "δεδώκατε"

ὑβρίζειν: Ὑποκείμενο του απαρεμφάτου "ἔξείναι", τελικό απαρέμφατο

ὑπέρ μεγίστων: Εμπρόθετος προσδιορισμός του αναγκαστικού αιτίου στο "δέδονται"

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Τα φετινά θέματα ήταν κλιμακούμενης δυσκολίας, χωρίς εκπλήξεις και απευθύνονταν σε υποψήφιους με κριτική σκέψη. Οι πραγματολογικές ερωτήσεις προέκυπταν μέσα από τη μετάφραση του κειμένου και δεν παρείχαν ιδιαίτερη δυσκολία σε όσους είχαν κατανοήσει το κείμενο. Το άγνωστο είχε αυτοτελές νόημα, χωρίς ιδιαίτερες γραμματικές και συντακτικές δυσκολίες. Οι παρατηρήσεις της γραμματικής και του συντακτικού ήταν αναμενόμενες και εύκολες για τους καλά διαβασμένους.

Τα θέματα στο σύνολό τους κρίνονται συμβατά με το επίπεδο προετοιμασίας και τις προαπαιτούμενες γνώσεις των μαθητών.